

ΒΥΣΣΑΕ

ΓΛΩΣΣΑΙ



I / 2010

Glossa ry.

on monitieteinen keskiajan tutkimuksen seura.

verkkosivut: www.glossa.fi

postiosoite:

*Tieteiden talo, Kirkkokatu 6
00170 Helsinki*

Yhdistyksen jäseneksi liittymisohjeet ovat lehden takakannessa.

Glossae-lehti

on Glossa ry:n jäsen- ja tiedotuslehti

- ilmestyy neljä kertaa vuodessa
- nyt 12. vuosikerta
- toimitus ja taitto:
Mervi Suhonen
- aiemmin ilmestyneet numerot:
www.glossa.fi/glossae

Lehdessä julkaistaan keskiajan tutkimukseen liittyviä pikkuartikkeleita, uutisia, keskustelua, tiedotteita tulevista tapahtumista.

Latinankielinen sana *glossa* tarkoittaa kommenttia tai tulkintaa.

Esimerkiksi keskiaikaisissa käsikirjoituksissa on *glossae*, reunahuomautuksia.

Maaliskuun 2010 Glossae:

Glossae-lehti: esittelysivu.....	2
Tervehdys Glossan puheenjohtajalta.....	3
Seuraavaksi ohjelmassa: kevät.....	4
Syyskuu on keskiajan kuu	6
Authorities-konferenssin ohjelma on valmis – tervetuloa!.....	7
Medieval Gotland as an archaeological case-study	8
Jarl Gallén -palkinnon saaja Anders Andrén.....	9
Tulossa vuoden 2010 valoisin palkinto: Valoisa keskiaika.....	11
Hyvää vuosipäivää, Glossa ry.!	11
Kerjäläisveljien lumoissa 28.1.2010.....	12
Keskiaikafilmejä kotikatsomossa	15
VIII Gustav Vasa -seminariet i Jyväskylä, den 14–15 juni.....	17
Terve sielu keskiaikaisessa ruumiissa	18
Terveisiä digitoituvasta Kansallisarkistosta	19
Glossa ry:n vuoden 2010 jäsenmaksu.....	23
Takakannen tietopaketti yhdistyksestä.....	24

Glossae I / 2010

määrä: 120 kpl
Helsinki, Yliopistopaino
2010
ISSN 1455-9153

Glossae II / 2010

ilmestyy toukokuussa

Aineisto

7.5.2010 mennessä toimittajalle:

Mervi Suhonen

misuhone@mappi.helsinki.fi

KEVÄTTALVEN JA KESKIAIKAISEN KEVÄTPÄIVÄN TERVEHDYS PUHEENJOHTAJALTA

Hyvä Glossan jäsen,

Laskiaisen rituaalit ovat takana ja on paastoaika. Keskiajalla karnevaalia seuraavan paaston ajoittuminen tähän vuodenaikaan oli kätevää, olivathan ruokavarastot muutenkin vähissä. Eivät tosin rikkailla, jotka saattoivat saada erityislupia ruokavaliionsa. Paaston keskeisiä elementtejä – oman lihan vähenemisen lisäksi – on eläimen lihan puuttuminen lautaselta, mihin seikkoihin *karnevaali*-sanakin viittaa.

Tämä täydellinen ajoitus ei ole kuitenkaan hillinnyt Helsingissä keskusteluja koulujen kasvisruokapäivästä, sillä monen mielestä lihaton päivä on ennen kuulumaton ajatus.

Keskiajan vuotuis kierrossa maaliskuun huippuhetki oli 25. päivä, Neitsyt Marian ilmestyspäivä. Suomessakin Maria, ”Luojan tytär” säilytti merkityksensä vielä pitkään. Vuonna 1891 Urjalassa nuori renki nimeltä Aukusti kertoi, kuinka haavan kipua voi lievittää Maarian avulla seuraavilla sanoilla:

*”Neitsy Maaria makia vesi,
tämän haavan hautukoon,
sisält’ terveeks,
päältä siliäks.”*

Neitsyt Maria ei siis ollut poissa kansan huulilta – eikä täysin myöskään silmiltä: 1600- ja 1700-lukujen kirkkotaide hyödynsi varsin paljon katolisilta alueilta tuotuja graafisia mallikuvia, joissa Maria luonnollisesti oli mukana. Kiinnostava esimerkki on lisäksi Tuija Tuhkasen väitöskirjassaan (2005, kuva 46) esiin tuoma, Mikael Toppeliuksen 1740-luvulla maalaama öljymaalauk. Siinä Elisabeth Argillander, Pielaveden kirkon kappalaisen vaimo on kuvattu polvistuneena Neitsyt Marian ja lapsen äärellä.

Neitsyt Marian raskaaksituloa juhlistavan päivän merkitystä ei nyky-Suomessa juuri huomaa, mutta joka tapauksessa tämän juhlapäivän aattona eli 24. maaliskuuta pidetään Glossan vuosikokous.

Kaikki jäsenet ovat lämpimästi tervetulleita kokoukseen sekä kuuntelemaan sen yhteydessä pidettävää esitelmää, jossa FT Sini Kangas kertoo ristiretkeläislapsista.

Talvisin terveisin

Elina Räsänen

SEURAAVAKSI OHJELMASSA: KEVÄT!

Glossa ry:n sääntömääräinen kevätkokous

keskiviikkona 24.3. klo 17.45
Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki
4. kerros, Sali 404

Kokouksessa käsitellään perinteiset kevätkokousasiat: yhdistyksen vuoden 2009 toimintakertomus ja tilit sekä tili- ja vastuuvapaus vuoden 2009 hallitukselle. Muista mahdollisista kokousasioista pyydetään ottamaan etukäteen yhteyttä puheenjohtaja Elina Räsäseen (elina.rasanen@helsinki.fi)

Tervetuloa päivittämään tietoja Suomen monitieteisimmän keskiajan tutkimuksen seuran toiminnasta, tutustumaan hallituksen jäseniin ja esittämään mielipiteitä!

Kokouksen jälkeen siirrymme yhdessä kuuntelemaan kevätkokouksesi-
telmää. Esitelmältä on toki avoin kaikille muillekin kiinnostuneille!

Lapset ja sota sydänkeskiajan Euroopassa

keskiviikkona 24.3.2010 klo 18.15
Tieteiden talo
4. kerros, Sali 404

Esitelmän pitää Glossan hallituksen jäsen ja Authorities-konferenssin organisaattori FT Sini Kangas, joka työskentelee Helsingin yliopiston tutkijakollegiumissa Hän väitteli Helsingin yliopistossa vuonna 2007 ristiretkiäiheestä: *Deus vult: images of crusader violence ca. 1095–1100*.

kotisivu: www.helsinki.fi/collegium/english/staff/Kangas/kangas.htm

Samaan aikaan, kun Lounais-Suomessa ja Satakunnassa äidit vähitellen hyväksyivät kristinuskon toivoen siitä myös lastensa ja syntymättömien lastensa turvaa, kun primsignaatio alkoi vähitellen yleistyä ja lasten hylkäämisestä annettiin täällä rangaistusmääräyksiä, saattoi lasten kohdalla etelämpänä Euroopassa olla pienten ”uskonsotureiden” rooli. Esitelmässä kuulemme lapsista ja ristiretki-ideologiasta 1100-luvulla, aina vuoteen 1212 asti.

Kirjallisuutta keskiajan lapsista ja ristiretkeläislapsista

(Minipaketin kokosi Sini Kangas Glossae-lehden pyynnöstä. Taustakirjallisuuden tutustuminen ei ole millään tavalla edellytys kevään esitelmien kuuntelemiselle.)

Alexandre-Bidon, Danièle & Lett, Didier 1999: *Les Enfants au Moyen Age: Ve-XVe siècles*. Notre Dame Press.

Dickson, Gary 2008. *The Children's Crusade*. Palgrave.

Hanawalt, Barbara 1986: *The Ties that Bound. Peasant Families in Medieval England*. Oxford University Press.

Orme, Nicholas 2001: *Medieval Children*. Yale University Press.

Shahar, Shulamith 1992: *Childhood in the Middle Ages*. Routledge.

Keskiajan lapset -teema jatkuu huhtikuussa

keskiviikkona 21.4.2010 klo 18.15

Tieteiden talo

Esitelmäillan otsikko täsmentyy pääsiäisen tienoilla.

Tarkka tieto esitelmästä ja luentosalista tulee Glossan nettisivuille ja sähköpostilistalle.

Puhujina ovat Tampereen yliopiston tutkijat Jenni Kuuliala ja Sari Kattajala-Peltomaa. He osallistuvat Suomen Akatemian rahoittamaan kolmi-vuotiseen (2009–2012) projektiin *Religion and Childhood. Socialisation in Pre-Modern Europe from the Roman Empire to the Christian World*.

Tämän Glossae-lehden tullessa painosta projektilla on juuri alkamassa seminaari *Darker sides of Childhood in Antiquity and the Middle Ages* Villa Lantessa Roomassa.

Projektin näkökulmat ovat laajoja, myös valoisia:

”Starting in January 2009, the project [...] studies the function of religion in the socialisation of children, both in the family group and in the society at large, also examining the longue durée from Antiquity to the Middle Ages.”

www.uta.fi/laitokset/historia/childhood/overview.html

SYYSKUU ON KESKIAJAN KUU

Dies mediaevales: Kohtaamisia keskiajalla Konferenssi Mikkelissä 10.–11.9.2010

Konferenssin järjestävät Joensuun yliopiston Historia- ja maantieteiden laitos (Itä-Suomen yliopisto) ja Mikkelin yliopistokeskus

rekisteröityminen 1.6.2010 mennessä: dm2010@uef.fi
kotisivut: www.joensuu.fi/historia/diesmediaevales2010.html

Medieval Gotland as an archaeological case study Keskiajan arkeologian kurssi Helsingissä 15.–17. 9.2010

Harvinainen tilaisuus! Ohjelma, ilmoittautumisohjeet sekä luennoitsija Anders Andrénin esittely ovat sivuilla 8-10.

Anders Andrén: *The civil war on Gotland in 1288. Towards an archaeology of historical events* Juhlaesitelmä Tieteiden talolla Helsingissä 21.9. 2010 klo 16.15

Vuoden 2010 Jarl Gallén -palkinto luovutetaan prof. Andrénille.

Palkinto- ja esitelmätilaisuuden järjestää Thure Galléns stiftelse yhteistyössä Glossa ry:n sekä *Authorities in the Middle Ages* -konferenssin järjestelytoimikunnan kanssa.

Authorities in the Middle Ages

Glossa ry:n vuoden 2010 päätapahtuma, Authorities-konferenssi on jo nyt saavuttanut kansainvälisen supersuosion. Esitelmäohjelma on valmis.

Esitelmien lisäksi konferenssipäiviin sisältyy luonnollisesti myös pirteä sosiaalinen ohjelma yhteisine aterioineen, illanviettoineen ja kulttuuriretkipäivineen. Tutustu konferenssin nettisivuihin ja valitse joko ilmainen tai maksullinen paketti!



**SEEING, HEARING, READING AND BELIEVING,
AUTHORITIES IN THE MIDDLE AGES.
20 – 23 September 2010, Helsinki
Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki**

International interdisciplinary conference for scholars engaged with questions of power and authority in the fields of medieval history, archaeology, theology, philosophy and literature. It is organised by Glossa, the Society for Medieval Studies in Finland in co-operation with Helsinki Collegium for Advanced Studies (HCAS), University of Helsinki and the Written Culture in Medieval Finland Project at the University of Helsinki.

Confirmed keynote speakers include Professor *David Abulafia* (University of Cambridge), Professor *Sverre Bagge* (University of Bergen) and Professor *Albrecht Classen* (University of Arizona). The full programme with sixteen sessions and over fifty speakers is available online on the conference web page:

www.glossa.fi/authorities

Registration form is available online. Pre-registration ends on 30 June 2010, after which a higher registration fee is applied. Conference language is English.

For more information, please contact the conference secretary, Tuija Ainonen at tuija.ainonen@helsinki.fi.

Anders Andrén:

MEDIEVAL GOTLAND AS AN ARCHAEOLOGICAL CASE-STUDY

Gotland is situated in the middle of the Baltic sea and has extraordinary well preserved medieval remains, making the island well suited for archaeological research. In the course, different current issues in medieval archaeology will be explored, by using examples from Gotland. The programme for the lecture series is as follows:

WEDNESDAY 15.9.2010

10-12 Between East and West. The Christianization of Gotland

14-16 Wood or stone? The Romanesque island.

THURSDAY 16.9.2010

10-12 Towards the sky. The Gothic rebuilding.

14-16 Merchant or peasant? Visby and the countryside.

FRIDAY 17.9.2010

10-12 A place of conflict. The decline and fall of Gotland.

14-16 In the middle of the Baltic sea. A matter of identity.

Kurssi on suunnattu erityisesti jatko-opiskelijoille. Työskentelykieli on englanti. Tarkka paikka (rakennus, luentosali) ilmoitetaan myöhemmin.

Etukäteisilmoittautuminen on välttämätöntä. Ilmoittautumiskäytännöstä tiedotetaan myöhemmin keväällä historiatieteiden eri sähköpostilistoilla, myös Glossan jäsensähköpostilla.

kurssin rahoitus: Thure Galléns stiftelse

järjestäjä: Centre for Nordic Studies (CENS), Renvall Institute, HY tiedustelut:

- kurssin organisaattori Tuija Ainonen (tuija.ainonen@helsinki.fi)
- dosentti Henrik Stenius (CENS) (henrik.stenius@helsinki.fi)

Osallistujien matkastipendimahdollisuus:

Jatko-opiskelijat voivat hakea matkastipendiä, jolla katetaan matkaku-luja ja / tai avustetaan asumista Helsingissä kurssin aikana. Kirjalliset hakemukset (kustannuslaskelma euroina sekä vapaamuotoiset peruste-lut suomen, ruotsin tai englannin kielellä, yhteensä noin yksi A4-sivu) osoitetaan *Centre for Nordic Studies* –tutkimuskeskukselle, osoite: Renvall Institute, PL 59, 00014 Helsingin yliopisto.

Paperitulostetta ei tarvitse lähettää. Hakemus toimitetaan sähköpostin liite-tiedostona 1.8.2010 mennessä osoitteeseen: tuija.ainonen@helsinki.fi.

JARL GALLÉN -palkinnon saaja ANDERS ANDRÉN

Esittely: Tuija Ainonen

Jarl Gallén -palkinto jaetaan joka kolmas vuosi ansioituneelle pohjoismaisen keskiajan tuntijalle. Se oli jaossa ensimmäistä kertaa vuonna 2004, jolloin saajaksi valittiin professori Sverre Bagge (Bergen). Vuoden 2007 palkinto myönnettiin professori Monica Hedlundille (Uppsala). Vuoden 2010 palkinnonsaaja on professori Anders Andrén Tukholman yliopistosta.

Anders Andrén syntyi vuonna 1950 Lundissa ja kasvoi siellä. Hän aloitti arkeologian, etnologian, keskiajan arkeologian ja taloushistorian opinnot Lundin yliopistossa 1971. Suoritettuaan filosofian kandidaatin tutkinnon 1976 Andrén aloitti työuransa työskentelemällä Göteborgin arkeologisessa museossa (1976–77) ja Lundin kulttuurihistoriallisessa museossa (1978–80).

Keväällä 1980 Andrén aloitti jatko-opintonsa keskiajan arkeologian parissa. Tutkimusaihe, Tanskan keskiaikaisen kaupunkien urbanisointuminen, johti kahteen artikkelijulkaisuun sekä väitöskirjaan *Den urbana scenen – städer och samhälle i det medeltida Danmark*, joka tarkastettiin toukokuussa 1985.

Andrén nimitettiin suoraan väitöksen jälkeen Lundin yliopiston keskiajan arkeologian professoriksi (1985–86). Sieltä hän siirtyi arkeologian lehtoriksi Kööpenhaminan yliopistoon (1987), ja Lundiin keskiajan arkeologian yliopistolehtoriksi (1988–2000). Näihin vuosiin mahtui myös vieraileva professuuri Kööpenhaminan humanistisessa tutkimuskeskuksessa (1989), vierailevan tutkijan kaudet Cambridgessa (1990 ja uudestaan 1991) ja tutkijavierailu Ateenaan (1995) sekä arkeologian tutkijalehtorin virka Lundin humanistisessa tiedekunnassa (1993–98).

Vuonna 1999 Andrén nimitettiin uudestaan arkeologian professoriksi Lundiin. Perhesyyt veivät hänet kuitenkin Tukholmaan, missä hän vuonna 2005 vastaanotti arkeologian professuurin Tukholman yliopistossa. Aktiivinen akateeminen toiminta jatkui Sydneyn *Centre of Medieval Studies*in vierailevana professorina (2006), Tukholman yliopiston prefektinä (2007–2009) sekä Uppsalan *Swedish Collegium for Advanced Studies* yksikössä tutkijana (2009–2010). Syksyllä 2010 Anders Andrén aloittaa Heidelbergin yliopiston vierailevana professorina.

Väitöksensä jälkeen Andrénin kiinnostus suuntautui yhä enemmän poikkitieteellisen historiallisen arkeologian teoreettisiin ja metodologisiin ongelmiin. Useiden ansiokkaiden artikkeleiden lisäksi Andrén julkaisi monografian *Mellan ting och text – en introduktion till de historiska arkeologierna* (1997), joka on maailmanlaajuinen yleiskatsaus historiallisen ajan arkeologiaan. Teos käännettiin 1998 englanniksi otsikolla *Between artifacts and texts – Historical Archaeology in Global Perspective*.

Professorina Andrén on soveltanut historiallisen arkeologian alan metodologisia ja teoreettisia kokemuksiaan erityisesti mentaliteetin, maailmankuvan ja uskonnon tutkimiseksi arkeologian näkökulmista. Hän oli projektinjohtaja laajassa monitieteellisessä tutkimusprojektissa *Vägar till Midgård – nordisk förkristen religion i långtidsperspektiv* (2000–2009). Projektin parissa työskenteli 15 tutkijaa ja väitöskirjan tekijää arkeologian, keskiajan arkeologian ja uskonnonhistorian aloilta. Tähän mennessä projektista on tullut 13 julkaisua, mm. konferenssijulkaisu *Old Norse Religion in Long-term Perspectives. Origins, Changes, and Interactions* (2006). Lähiaikoina valmistuu Andrénin oma osuus tämän hankkeen julkaisutarjonnasta. Lisäksi hän on jo tarttunut uuteen tutkimustehtävään, keskiaikaisen Gotlannin ja kaukaisen menneisyyden globaaleihin yhteyksiin.

Akateemisena opettajana Andrén on aktiivisesti kehittänyt uusia kursseja ja kansainvälistäntutkijakoulutusta kutsumalla vierailevia ulkomaisia tutkijoita. Hän on itse pitänyt yli 70 luentoa noin 35 yliopistossa Euroopassa, Australiassa ja Kiinassa. Hän oli tutkijakoulun *Den nordiska forskarskolan i arkeologi* ohjausryhmän jäsen (2004–2009) ja johtaa nyt Tukholman yliopiston tutkijakoulua *Forskarskolan i Kulturhistoriska studier* (2009–). Hän on ohjannut tai toiminut avustavana ohjaajana yli 30 väitöstyössä arkeologian, keskiajan arkeologian ja historian aloilla. Andrén on ollut myös vastaväittäjänä ja arvosanalautakunnan jäsenenä useissa pohjoismaisissa ja brittiläisissä yliopistoissa.

Andrén on valittu useaan tieteelliseen seuraan, joita ovat mm. *Vetenskapssocieteten i Lund* (1991), *Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund* (2004), *Kungliga Vitterhets, Historie och Antikvitetsakademien i Stockholm* (2005), *Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur i Uppsala* (2008) ja *Society of Antiquaries i London* (2008). Hän on vastaanottanut akateemisia palkintoja kuten *Inga och John Hain-stiftelsens forskningsstipendium* (1996), *Einar Hansen-stiftelsens forskningsstipendium* (1998) ja *The Dalrymple Lecturship in Archaeology i Glasgow* (2003).

Lue edellisestä Jarl Gallén -palkinnosta ja Monica Hedlundin pitämästä keskiajan latinan kurssista Glossaen numerosta III / 2007 .

Thure Galléns stiftelse osallistuu taloudellisella tuellaan myös *Authorities*-konferenssin järjestämiseen.

Tulossa vuoden 2010 valoisin palkinto: VALOISA KESKIAIKA

Dies mediaevales -konferenssin yhteyteen kuuluu Glossa ry:n tunnustuspalkinnon, *Valoisa keskiaika* –kunniamaininnan julkistaminen.

Kunniamaininnan avulla yhdistys haluaa kiittää tutkijaa tai yhteisöä, joka on tieteellisellä toiminnallaan edistänyt keskiajan tuntemusta ja tutkimusta sekä esimerkillään innostanut uusia tahoja hakeutumaan keskiaikaa koskevan tiedon pariin.

Samalla Glossa ry haluaa kiinnittää suuren yleisön huomiota siihen, että keskiaika ei ollut ”pimeä” vaan päinvastoin dynaaminen ja kulttuuriltaan monimuotoinen ajanjakso. Sen tunteminen luo pohjan ymmärtää paremmin oman aikamme Eurooppaa ja Lähi-itää: politiikkaa, yhteiskuntaa ja kulttuuria – taustoja, ristiriitoja, voimavaroja ja sitä, miten kohtaamme yhteiselön haasteita.

Tunnustus on annettu aiemmin neljä kertaa. Maininnan arvoiset valoisat tutkijat ovat Pauli Annala, Jukka Korpela, Tuomas M.S. Lehtonen ja Maiju Lehmijoki-Gardner (www.glossa.fi > *toiminta* > *Valoisa...*).

Kuka suomalainen tutkija tai mikä tutkijaryhmä tai yhdistys nyt, vuonna 2010 valottaa keskiaikaa näkyvimmin, kannustavimmin, parhaiten? Jäseniltä pyydetään ehdotuksia kunniamaininnan saajiksi kesällä 2010.

Toimintaohjeet ja lisää aiheesta julkaistaan Glossaen kevätnumerossa II/2010 sekä yhdistyksemme sähköpostilistalla.

HYVÄÄ VUOSIPÄIVÄÄ, GLOSSA RY.!

Perusilmoitus Glossa-nimisestä, vuonna 1996 perustetusta yhdistyksestä päivättiin Suomen valtakunnalliseen yhdistysrekisteriin 28.1.1998.

Tasan kaksitoista vuotta myöhemmin järjestettiin yhdistyksen historian ensimmäinen elokuvatorstai. Kun leffapäivää suunniteltiin, kukaan hallituksesta ei muistanut, että päivä on yhteinen virstanpylväämme... Siispä myöhästyneet onnittelut yhdistyksellemme!

Jo on aikoihin eletty... vai onko?

Glossan hallitus keskusteli helmikuussa siitä, olisiko elokuvien tutkistelu kenties joskus toistekin eettis-moraalisesti sopivaa toimintaa tieteellistä tutkimusta edistävän seuran kalenteriin.

Olimme yksimielisiä siitä, että historian esittäminen monipuolisella tavalla, filminä, ei vähennä sen arvoa vaan päin vastoin herättää kahta kiivaammin näkemyksiä, tulkintoja ja uutta mietittävää. Lisäksi itse elokuvien tutkiminen on nuorekas tieteenala, jota Turun yliopistossa voi opiskella tohtoritasolle asti.

KERJÄLÄISVELJIEN LUMOISSA 28.1.2010

Elina Räsänen

Glossa ry hankki käyttöönsä kaksi elokuvaa ja suuri elokuvailtapäivä pidettiin Tieteiden talolla torstaina 28.1.2010. Molemmat filmit houkuttelivat reilut parikymmentä katsojaa.

Elokuvailtapäivä sai nimekseen *Kerjäläisveljet valkokankaalla*, sillä Franco Zeffirellin ”Veli aurinko, sisar kuu” (1972) –elokuvan aiheena on itse Franciscus Assisilainen ja Jean-Jacques Annaudin ”Ruusun nimen” (1986) pääosassa on fransiskaaniveli.

Veli aurinko, sisar kuu

(Fratello sole, sorella luna; Brother Sun, Sister Moon)

Elokuva kertoo Franciscus Assisilaisen (1182–1226) elämästä. Ohjaaja yhdistää päähenkilön elämäkatsomuksen oman aikansa hippiliikkeeseen. Elokuva on tunnettu Donovanin säveltämästä musiikista, josta valmistui uusi äänitys vuonna 2004.

Elokuvan kommentaattoriksi Tieteiden talolle olimme kutsuneet dosentti Terhi Utrianen, joka on uskontotieteilijä ja tutkinut kärsimystä sekä riisuutumisen ja puvun kokemuksiä, kuvia ja metaforia. Utrianen oli katsonut elokuvan etukäteen, ja hän johdatteli meitä elokuvaelämykseen kiinnittämällä huomiomme muutamiin näkökohtiin.

Elokuvasa kankailla ja vaatteilla on merkittävä osuus. Franciscuksen isä oli kangaskauppias. Yhtenä tärkeänä etappina Franciscuksen elämäntuoksessa esitetään se, kun poika kävi värjäämässä ja näki köyhien surkeat olot, vastakkaiset hänen omalle ylelliselle elämälleen. Terhi Utrianen toi esille, kuinka päähenkilö myöhemmin, lopullisen muutoksen ja kääntymyksen hetkellä riisuutuu alastomaksi, mistä seuraa toisaalta häpeä (ihmiset kauhistuvat alastonta Franciscusta torilla), toisaalta puhtaus ja vapaus. Konversio on elokuvan teema laajemminkin, sillä kääntymystä ei koe ainoastaan päähenkilö vaan myös eräät hänen seuraajansa kuten pyhä Klaara Assisilainen (1194–1253). Tämän myötä elokuvaan tulee myös romantiikkaa. Utrianen kuvasi sitä termillä *uskonnollinen romanssi* ja vertasi elokuvaa suloisuudessaan Disneyn Bambi-elokuvaan.

Terhi Utrianen yhdisti riisuutumisen myös uskonnon riisumiseen: uskonnosta poistetaan kaikki turha ja ylimääräinen ja palataan niin yksinkertaiseen kuin mahdollista. Kommenttiansa päätteeksi hän esitti katsojille kysymyksen paavin vilpittömyydestä: tekeekö Franciscus aidosti vaikutuksen paaviin vai ei? Onko paavi sittenkin taitava strategi?

Elokuvan jälkeen kahvitauolla Utrianen ei ollut mukana, mutta keskustelimme keskenämme ja arvioimme, että ohjaaja halusi esittää paavin puhtaana, mutta hännystelijäkardinaalit korruptoituneina.

Taidehistoriallinen silmäys (kirjoittaja on taidehistorioitsija, toim. huom.) huomioi elokuvassa ne taiteessa tapahtuneet muutokset, joihin fransiskaani toiminta osaltaan vaikutti: varhainen krusifiksihahmo, jäykkä Tuomion Kristus on alussa poissaoleva, kunnes syyttävällä katseellaan herättää Franciscuksen vahvan synnintunnon ja lopulta pehmentyy myötätuntoa tuntevaksi, seurakunnassaan läsnä olevaksi Kristusiksi. Franciscuksen uudelleen rakentaman San Damianon kirkon bysanttilaistyylinen krusifiksi muistutti esimerkiksi Cimabuen krusifikseja 1260–1280 -luvulta. Cimabue (n.1240 – noin 1302) oli taiteilija, joka maalasi myös freskoja Assisin Pyhän Franciscuksen yläkirkkoon.

Kankaiden merkittävyys näyttäytyi myös kultasäihkeenä, joka häilyi elokuvassa hienosti keskiaikaisen taivaallisen valon ja uuden maalliseman, materialistisen käsityksen välillä. Hieno viittaus Franciscuksen ja Kristuksen roolin yhtymisestä oli Franciscuksen kasvoille asetettu ohut lakana. Se toi mieleen niin Torinon käärinliinan kuin lukemattomat maalaukset Pyhästä Veronicasta ja tämän pitelemästä harsosta, jossa näkyvät Kristuksen kasvot. Samaan teemaan liittyy ortodoksisen kirkon piirissä *Käsittä tehty Kristus* -ikoni (kreik. *Aheiropoietos*) eli *Herran liina* eli *Mandilion*, joka syntyi Kristuksen pyyhittyä kasvonsa liinaan. Kuten usein meidän aikamme taide, niin myös nämä kuvaukset käyvät itsessään dialogia näkyvyyden, näyttäytymisen, katsomisen ja kuvallistamisen kanssa.

Fransiskaani vaikutus näyttäytyi myös siinä, kuinka Franciscus tuo italian kielen kirkon sisälle puhutellessaan paavia lopulta omalla kielellään latinan sijasta. Loistelas kohtaus paavin kanssa oli kuvattu normanniarkkitehtuuria edustavassa Sisilian Monrealen tuomiokirkossa, jossa on bysanttilainen mosaiikkikoristelu. Apsiksessa on Kristus Pantokrator, jonka alla on Neitsyt Maria ja lapsi. Elokuvassa kirkkotilaa oli muovattu entistäkin vaikuttavammaksi siten, että paavin istuin oli nostettu todellista lattiaa korkeammalle, apsiksessa olevan ikkunan paikalle, ja siten paavi istui mosaiikeista valmistettujen pyhimysten rinnalla. Upeat portaat olivat saaneet innoituksensa kirkossa olevista muutamasta portaasta, joita elokuvan kulisseiksi oli valmistettu kymmeniä lisää.

Ruusun nimi (*Le nom de la rose*)

Elokuvan tapahtumat sijoittuvat 1300-luvun benediktiiniläisluostariin. Sean Conneryn tähdittämä elokuva kertoo fransiskaaniveljen ja tämän oppipojan kokemuksista heidän tutkiessaan luostarissa sattuvia kuolemantapauksia. Elokuva perustuu Umberto Econ vuonna 1980 ilmestyneeseen samannimiseen romaaniin, jonka suomennoksesta on otettu jo 16 painosta.

Elokuvaa ei ole saatavilla DVD:nä Suomessa, joten katsoimme sen englanniksi ilman suomenkielistä tekstitystä. Kommentaattorina oli teo-

logian tohtori Päivi Salmesvuori, jonka omat tutkimuskohteet liittyvät keskiajan vallankäyttöön ja pyhään Birgittaan.

Salmesvuori antoi meille pohdittavaksi neljä näkökohtaa. Ensinnäkin hän kiinnitti huomiomme inkvisition kuvaamisen, joka elokuvassa tiivistyy Bernardo Guin hahmoon. Todellinen Bernard Gui kuoli vuonna 1331 Etelä-Ranskassa, mutta elokuvassa paha saa palkkansa vaunujen kaaduttua rotkoon.

Toiseksi Salmesvuori nosti esille Jumalan vihan teeman. Jumalalle viha oli oikeutettua, mutta ihmiselle viha on kuolemansynti, sillä kontrollin menetys tekee hänestä eläimellisen. Jumalan viha – tai ”Jumalan tuli” (jota myös Hildegard Bingeniläinen on kuvannut) – oli elokuvassa liitetty erityisesti nauruun. Nauru oli vihollinen, sillä se karkotti pelon, mitä ei saanut tapahtua: ihmisen oli pelättävä Jumalaa. Salmesvuori, itse myös pappi, vastusti tätä ajatusta.

Kolmantena teimana Salmesvuori mainitsi fransiskaaniensa köyhyyskiistat. Kuka omistaa kipot, joita käytetään? Salmesvuori muistutti kuulijoita Virpi Mäkisen asiaa valaisevasta artikkelista ”Fransiskaaniensa köyhyyskiista – modernin omaisuuskäsityksen lähteillä”, joka on julkaistu *Keskiajan kevät* –artikkelikokoelmassa (1997, 2. painos 2001). Mäkisen mukaan köyhyyttä koskevilla kiistoilla oli huomattavia aatehistoriallisia vaikutuksia, sillä ne sijoittuivat aikaan, jolloin moderni omaisuuskäsitys alkoi muotoutua. Fransiskaanit korostivat kaikesta omaisuudesta luopumista ja katsoivat, että myös Kristus oli näin tehnyt. Tämä aiheutti kuitenkin käytännön ongelmia, jotka ratkaistiin vuonna 1230 päätöksellä, että veljien käyttämän omaisuuden omisti paavi ja Rooman kirkko. Kuten Mäkinen kiinnostavasti tuo esille, nousi paavi Johannes XXII 1320-luvulla näitä käsityksiä vastaan esittämällä, että ”kaikki suhteet ihmisen ja materiaalisen maailman välillä ovat *dominum*-tapauksia” (em. artikkelissa s. 210).

Neljäntenä tulokulmana elokuvaan Päivi Salmesvuori mainitsi puvustuksen ja eri sääntökuntiin tai luostareihin kuuluvien veljien kaapujen ”designin”, joka elokuvassa on toteutettu pieteetillä. Itse lisää, että toisin on siinä taiteen laita: Neitsyt Mariaa esittävä, omituisesti korkealla pylvään päässä oleva patsas, jonka puoleen nuori oppipoika kääntyi avunpyynnössään, muistutti lähinnä myöhäisrenessanssin esitystapoja.

Lopuksi

Tieteiden talo ei ollut elokuvateatterina hullumpi, vaikkakin katsomossa piti pitää palttoot päällä (päivä oli yksi kovan talven pakkasennätyksistä, toim.huom.).

Kiitokset Marja Väätäiselle keskustelusta, josta oli apua tämän tiivistelmän kirjoittamisessa.

Yhdistyksen puolesta vielä kerran kiitokset elokuvailtapäivän kommentaattoreille vaivannäöstänne ja ajatuksistanne!

KESKIAIKAFILMEJÄ KOTIKATSOMOSSA

Kingdom of Heaven – Taivas maan päällä (Ridley Scott, USA 2005)

Esittely: Sini Kangas

Kingdom of Heaven on seikkailukertomus Balianista (näyttelijänä Orlando Bloom), nuoresta sepästä ja johanniitan äpäpäpojasta, joka syyllistyyään pikaistuksissaan miestappoon lähtee pyhiinvaellukselle Jerusalemiin. Jerusalemissa Balian ei löydä pyhyiden kokemuksta vaan poliittisen juonittelun ja valtapelin hämähäkinseitin, johon hän kietoutuu rakastuessaan eksoottiseen ja onnettomaan kuningatar Sibyllaan (kuningattaren osassa näyttelee Eva Green). Balian johtaa Jerusalemin puolustusta ylivoimaista vihollista vastaan, puhuu demokratian ja ihmisoikeuksien puolesta ja ystävystyy legendaarisen Saladinin kanssa. Jerusalemin konflikti (anno Domini 1187) ratkaistaan neuvotellen, ja kristityt säilyttävät päänsä.

En ole toistaiseksi nähnyt historiallista elokuvaa, joka kertoisi enemmän menneisyydestä kuin se kertoo omasta ajastamme. Tämä pitää paikkansa myös *Kingdom of Heavenin* kohdalla, jonka taustakontekstiin vaikuttivat kansainvälisen terrorismin leimahtaminen 2000-luvun alussa ja Irakin sota. Elokuvan historiallinen viitekehys on löyhä, henkilöt ja kronologiat fiktiivisiä. Taistelukohtaukset on toteutettu scottmaisen komeasti, ritarit iskevät sähköisin säilin yhteen *mêléeen* tuiskeessa, torvet soivat ja aurinko kimaltelee pyhän ristin reliikissä, jonka ristiritarit kantavat mukanaan taistelukentälle. Lopputuloksena on ylevää eepistä mättöä, jolla lienee varsin vähän tekemistä sydänkeskiaikaisen sodankäynnin realiteettien kanssa – mutta niinpä keskiaikainen ritarilyriikkakin vain keskittyä sodan ihannointiin, kuolemattomiin urotekoihin ja sankareihin, jotka lyövät ensin rolandisen kelpo iskun ja puhuvat vasta sitten.

Arn – tempeliritari (Peter Flinth, Ruotsi 2008)

Esittely: Sini Kangas

Kaikkihan me tiedämme, ettei keskiajan Ruotsissa esiaviollisesta seksistä oikeasti seurannut vuosikymmeniä kestänyttä palvelusta sääntö-kuntien orjuudessa, mutta ei se mitään. *Arn tempeliritarissa* pohjoinen kesä on kukkeimmillaan, ihmiset kauniita, hyvät hyviä ja pahat synkän pahoja, ja nuori rakkaus leimuaa. Arn (jota näyttelee Joakim Nätterqvist) ja Cecilia (Sofia Helin) saavat karvaasti kokea sukujen välisen kilpailun ja 1100-luvun puolivälin heikon kuningasvallan aiheuttaman valtaeliitin kuhinan seuraukset: Arn uljaasti taistellen Pyhällä Maalla Tempeliiherrojen leivissä, Cecilia nunnaluostarin lattiaa kuuraten. Paluu Länsi-Göötanmaalle kestää kauan, mutta lopulta rakkaus voittaa kaikki esteet, ja Arnin unelma yhtenäisestä Ruotsin valtakunnasta toteutuu.

Jan Guilloun Arn-trilogiasta sukeutui pohjoismainen bestseller, joka on myynyt hyvin myös maailmalla. Elokuva noudattelee kirjojen kerrontaa, joskin painopiste on selkeästi Ruotsin tapahtumissa. Tämä onkin varmas- ti hyvä ratkaisu, sillä Lähi-itään sijoittuvien kohtauksien toteuttaminen elokuvan kielivalikoimalla (ruotsi – englanti) on ristirekelyyn uskottavan kuvaamisen kannalta kestävämpi valinta siitakin huolimatta, että aidoilla pyhiinvaeltajilla lienee myös ollut vahvoja kansallisia aksentteja.

Suositteluaan saunan jälkeen katsottavaksi vastantuoksun ja pohjois- maisen kestäväyyden hengessä.

Tuomion päivä (The Reckoning) **(Paul McGuigan 2004)**

www.imdb.com/title/tt0258816

Filmi esitettiin Suomen TV 2:ssa tammikuussa 2007.

”Kuvaustavaltaan vähän erilainen”, toteaa Elina Räsänen.

”1400-luvun Englantia hallitsevat feodaaliset maanomistajat, kirkon- miehet ja rosvojoukot joiden mielivallan alla köyhät kansalaiset yrittävät elää elämäänsä.

Pappi Nicholas sortuu aviorikokseen, jonka seurauksena hänen on salattava menneisyytensä ja paettava. Nicholas liittyy kiertävien näytte- lijöiden seurueeseen. Uudessa turvapaikassaan hän opettelee näyttelijän ammatin ja saa vähitellen ryhmän muut jäsenet katsomaan maailmaa uu- sin silmin.

Kaupungissa on surmattu nuori poika, ja sheriffi syyttää siitä kuuro- mykkää tyttöä, Marthaa. Kun Nicholas saa selville, että murhan jäljet johtavat lordi de Guisen luo, näyttelijät päättävät tuoda totuuden julki ”

KATSOKOON KEN TAHTOO...

The Headsman **(Simon Aeby 2005)**

”Ainakin trailerin mukaan liikaa seksiä ja väkivaltaa”
(Elina Räsänen, sähköpostiviesti Glossan hallitukselle,
tammikuu 2010)

www.imdb.com/title/tt0440464/

The Canterbury Tales (I racconti di Canterbury) **(Pier Paolo Pasolini 1972)**

”Kunhan ei [Glossan elokuvailtapäivänä] näytetä mitään sellaista...”
(Sini Kangas, sähköpostiviesti Glossan hallitukselle,
tammikuu 2010)

www.imdb.com/title/tt0067647/

VIII GUSTAV VASA -SEMINARIET I JYVÄSKYLÄ den 14 och den 15 juni 2010

<http://kustaavaasa.jyu.fi>

ma 14.6.2010 klo 10 – ti 15.6.2010 klo 16.30

osallistumismaksu: ilmainen

työskentely: ruotsiksi ja englanniksi

ilmoittautuminen viimeistään 17.5.2010: tiina.s.hemminki@jyu.fi

Jyväskylän yliopiston jokakesäinen Kustaa Vaasa –seminaari käsittelee vuorovuosin vaihtelevia historiallisia teemoja. Ensimmäisessä seminaarissa vuonna 2003 päähenkilönä oli Kustaa Vaasa itse. Sen jälkeen on paneuduttu mentaliteettihistoriaan, taloushistoriaan, perheen dynamiikkaan ja vuoteen 1809 Suomen ja Ruotsin historiassa. Agricolan juhla-vuonna (2007) Kustaa Vaasa –seminaarissa puhuttiin kielestä.

Tänä vuonna seminaari palaa nimihenkilönsä omalle vuosisadalle:

Ett långt 1500-tal? - Nya synpunkter och infallsvinklar på det förmoderna genombrottet

Sessiot: I Reformationen och dess påföljder, II Riket i förändring, III Infallsvinklar på individer och mentaliteter, IV Nya kulturformer, V Att styra ett nytt rike, VI Att beskatta och belasta undersåtar, VII Historiografi under omvärdering

Seminaarin taustalla on Historian ja etnologian laitoksen *Varhaismoderni arki ja ajattelu – Pohjoinen ulottuvuus* -ryhmä, joka on ollut toimielias 1990-luvun alusta saakka. Lähes 30 tutkijan yhteisössä solmitaan yhteen kolmea tutkimussuuntaa:

Mieli -osahanke tutkii pitkän aikavälin ”henkistä elintasoja”. Vuorovaikutus käsittelee nopeasti muuttuvien tapahtumien rinnalla pitkäkestoisia prosesseja ja erilaisten ongelmien ratkaisumalleja sekä erilaisia hallinto-, oikeus-, poliittisia yms. kulttuureja. Materia -osa-alue tutkii niimensä mukaisesti erilaisia yhteisöjä ja niiden ”mahdollisen rajoja” niin kotitalouksien kuin laajemmin kansantalouden tasolla.

<http://nordicdimension.jyu.fi>

PS. Muistattekko Glossa ry:n järjestämän Agricolan juhluvuoden seminaarin Tieteiden talolla toukokuussa 2007 ja keväänvehreän retken Agricolan poikavuosien maisemiin Pernajaan?
Esitelmät julkaistiin artikkelikokoelmana: *”Den långa medeltiden”*: *Mikael Agricolan tid*. Finskt museum 115. Red. Helena Edgren & Eva Ahl-Waris.

Voitko hyvin?

TERVE SIELU KESKIAIKAISESSA RUUMIISSA

Jyväskylän yliopistossa on käynnistynyt Suomen Akatemian rahoittama hanke *Medieval States of Welfare: Mental Wellbeing in European Culture, c. 1100–1450*.

www.cc.jyu.fi/mirator/medievalstatesofwelfare.htm

Hankkeen yhtenä avauksena Historian ja etnologian laitos järjestää yhdessä Jyväskylän Historiallisen Yhdistyksen kanssa keväällä 2010 Jyväskylän seminaarinmäellä suurelle yleisölle suunnatun esitelmäsarjan

Riivaajista nettiraskauspäiväkirjoihin – henkinen hyvinvointi ja pahoinvointi historiassa

www.jyu.fi/hum/laitokset/ > *Studia generalia*

”Historiallisessa perspektiivissä nykyajan henkistä hyvinvointia koskevat ongelmat eivät ole mitenkään ainutlaatuisia, vaan ihmiset ovat kohdanneet niitä aiemminkin. Vaikka esimerkiksi keskiajan tekninen ja lääketieteellinen osaaminen eivät vaikuta silmissämme kummoisilta, menneinäkin vuosisatoina on pohdittu hyvän elämän tavoittamisen mahdollisuuksia. Osa menneisyydessä hahmotelluista hyvän elämän malleista on meille tuttuja, toiset taas vaikuttavat vieraammilta.”

Studia generalian keskiajan osuus oli jo helmikuussa. Puhujina olivat Susanna Niiranen (Taikakivistä homeopatiaan – Keskiajan lääketieteen perintö), Alexandra Bergholm (Hyvät, pahat ja pyhät – Katsauksia psykiatrian historiaan), Sari Katajala-Peltomaa (Pyhimysten haudat parane-miskeskuksina – Maallikoita, rituaaleja, pahoalaisia) ja Maiju Lehmijoki-Gardner (Paasto ja kieltäyminen uskontojen terveyskasvatuksen osana).

Maalis- ja huhtikuussa luentosarja etenee uudelle ajalle ja huipentuu 2000-luvun verkkopäiväkirjojen arkaluonteisiin karmeluihin.

Hankkeen tutkijoista Sari Katajala-Peltomaa on Glossan hallituksen yhteyshenkilö Tampereella ja kuukausikokousesitelmöitsijänämme huhtikuussa 2010.

TERVEISIÄ DIGITOITUVASTA KANSALLISARKISTOSTA

Glossae kiittää Vesa-Matti Ovaskaa useista tiedotteista ja kirjeenvaihdosta (vesa-matti.ovaska@narc.fi)

Vanhoja karttoja koskevaan osuuteen tuli kipinöitä tutkija Veli-Pekka Suhosen esitelmästä Kulttuuritalolla 27.1.2010.

Arkistoaineiston saattaminen digimuotoon on nykyaikaa. Se on niin nykyaikaista, että Suomen hallitus on herännyt edistämään yhteisen kulttuuriperintömme parasta ja rahoitti vuonna 2009 tuhdin digitointihankkeen. Sen ansiosta Kansallisarkisto pystyi digitoimaan kiinnostavan valikoiman aineistojaan. Työtä jatketaan vuoden 2010 alussa.

Digitaaliaineiston kartuttamisen ohessa kehitettiin myös digitaalisen arkistoinnin luokitteluohjeisto, jonka toivotaan herättävän kiinnostusta ja tulevan käyttöön työkaluna muuallakin.

Lisää tietoa hankkeesta: www.arkisto.fi/fi/digitointihanke.

Nyt saatavilla olevat digimuotoiset aineistot:

www.arkisto.fi/fi/ > katso: Digitaaliarkisto

Tutkijapalvelujen esittely Kansallisarkistossa

ke 17.3.2010 klo 12–15.30, maksuton

- tuoreinta tietoa Digitaaliaineistosta
- ajankohtaista asiaa muista palveluista

Ilmoittautuminen etukäteen:

- Kansallisarkiston aulassa (Rauhankadun toimipiste) tai
- verkossa arkistolaitoksen kurssipalvelun kautta

Digiaineisto ei korvaa henkilökohtaista kohtaamista alkuperäisaineiston kanssa.

Toisaalta: ihanaa virtuaalivaeltaa arkistojen kätköissä omatoimisesti, uteliaana, selailen ja pysähdellen, kaikessa rauhassa arkiston sulkemisaikoista piittaamatta.

Mikael Agricolan selvitys Turun tuomiokirkon tuloista vuosina 1541–1542: translitteraatiot ja selitykset

Mikael Agricola laati luettelon Turun tuomiokapitulिन saamista tuloista vuosilta 1541 ja 1542. Se on paitsi avain silloiseen yhteiskuntaan ja varallisuuden liikkumiseen yleensä, myös vanhin tuntemamme aikalaisluettelo Suomen seurakunnista. Keskiaikaisen Turun hiippakunnan alueen ja sen seurakuntien sekä koko Suomen kulttuurihistorian tutkimukselle teoksen arvo on valtava.

Alkuperäistä käsikirjoitusta säilytetään Kansallisarkistossa, voudintileissä.

Vuonna 2007 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisi Agricolan käsikirjoituksen näköispainoksen teoksessa *Turun tuomiokirkon ja papiston tulot 1541–1542 (Åbo domkyrkans och prästerskaps inkomster 1541–1542)*, SKS:n toimituksia 1129. Kirjan toimittajat Jyrki Knuutila ja Anneli Mäkelä-Alitalo laativat käsikirjoituksen translitteraatiot sekä kirjoittivat selitykset, jotka avaavat Agricolan muistiinpanoja myös suurelle yleisölle.

Nyt tämä yli 400-sivuinen teos on näppärästi pdf:nä osoitteessa:

www.arkisto.fi/fi/aineistot

> katso: *Muita tietokantoja ja hakemistoja*.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Matti Walta (matti.walta@narc.fi)

Lisää keskiaikaisia ja 1500-luvun lähdeaineistoja

Kansallisarkisto on syksyllä 2009 digitoinut mikrofilmiltä kaikki koelmissaan olevat 1500-luvun voudintilit. Ne ovat nyt verkossa kenen tahansa tutkittavissa.

Lisäksi Kansallisarkisto on digitoinut värikuvina noin kolmesataa ns. pergamenttikokoelman asiakirjaa, jotka ovat säilyneet alkuperäisinä 1400- ja 1500-luvuilta.

Helppokulkuinen polku näiden materiaalien luo on

www.arkisto.fi/fi/aineistot

> valitaan *Portti*-tietoympäristö.

Finlands medeltidssigill

Valtionarkistonhoitaja Reinhold Hausenin kokoama lähdejulkaisu *Finlands medeltidssigill* on nyt luettavissa verkossa ja ladattavissa sieltä.

Hausen ryhtyi keräämään kirjaansa varten lähteitä jo 1870-luvulla. Hän teki tutkimusmatkoja Itämeren entisten hansakaupunkien arkistoihin sekä eräisiin muihin arkistoihin Ruotsiin ja Viroon. Kirjaa varten hän tilasi arkistonhoitajilta jatutkijoilta jäljennökset kaikista tuntemistaan Suomeen liittyvistä keskiaikaisista sineteistä.

Hausenin tavoittamat keskiaikaisten sinettien jäljennökset tai piirrookset niistä julkaistiin vuonna 1900. Jo samana vuonna kirja palkittiin Pariisin maailmannäyttelyssä.

Kirjan kuvat ovat tarkkoja, alkuperäisen kokoisia jäljennöksiä tai piirroksia. Sinetit on ryhmitetty pääluokkiin ja edelleen kronologisesti. Teoksen alussa on kuvattu sinettien tunnukset ja tekstit myös sanallisesti.

Nykyisin keskiaikaisia sinettejä tunnetaan luonnollisesti enemmän kuin Hausen onnistui aikanaan jäljittämään. Kuitenkin Hausenin teos on se edelleen sinettitutkimuksen voittamaton perusteos ja muutoinkin veraton keskiajan aineistolähde.

Hausenin teos on saatavilla useissa Suomen tieteellisissä kirjastoissa, eräistä jopa kotilainaan. Kansallisarkiston digiaineistoihin se on skannattu ilmeisesti ilman että sivuja olisi työtä varten irrotettu kirjan selkämuksesta. Tuloksena on pdf, jossa sivut ovat hieman vinossa. Tietokoneversio on suurena etuna kuitenkin on, että sinetit näyttävät 200% suurennoksina jopa kannettavan koneen näytöllä ryhdikkäiltä ja selkeiltä. Suurinäyttöisellä koneella suurennosta voi tästäkin vielä kasvattaa. Kyllä tämä kirjaston eteisessä otetut valokopiot voittaa, ja taas säästyy sekä kirjan selkämuksen rasitusvammoja että paperia ja kopiomustetta.

Mukavasti omalle työpöydälle sinettiteos saapuu osoitteesta:

www.arkisto.fi/fi/aineistot

> *Muita tietokantoja ja hakemistoja.*

Lisää sinettiasioista voi tiedustella erikoistutkija John Strömbergiltä (johan.stromberg@narc.fi), joka on virkansa puolesta myös heraldisen lautakunnan sihteeri.

Virtuaaliportti ja muita polkuja vanhoihin karttoihin

Digitointihankkeessa myös digimuotoisen kartta- ja piirrosmateriaalin määrä on karttunut kiitettävästi. Lisäksi pian käyttöön tulevista aineistosta saattavat keskiajan tutkijaa kiinnostaa mm. venäläisen insinöörintokmennuskunnan piirrustukset, vaikkeivät nekään keskiaikaisia olekaan.

Niin sanottu historiallinen kartta-aineisto, so. nykyaikaista, ilmakuva- ja satelliittikuviin perustuvaa täsmällistä ja mittatarkkaa aineistoa edeltävä karttamateriaali aina ensimmäisistä navigoinneista ja maanmittauksista alkaen on äärettömän laaja lähdeaineisto, josta on äärettömän paljon apua maiseman kerrosten lukemisessa (ks. Glossae IV/2009: Suomen keskiajan arkeologian seuran Hämeenlinnan seminaari). Se on täysin validia myös esihistoriallisten, näistä ennen kaikkea rautakautisten kohteiden etsimisessä sekä tietenkin maankäytön vaiheiden selvittämisessä keskiajan kynnyksellä ja keskiajalla.

Arkistolaitoksen Portti-tietoympäristössä (ks. myös edellä) voi tutustua Senaatinkartastoon

www.arkisto.fi/fi/aineistot

> valitaan *Portti*.

Kätevä ”portti” on kuitenkin vasta ensimmäinen aske,l ja ennen kartan avautumista täytyy käydä arkistolaitoksen karttahaussa:

http://kronos.narc.fi/karttahaku/

Sehän on hyvä osoite muutenkin, sillä karttojen käytön hankaluudeksi voi tulla juuri metatiedon puute: miten voi tietää, onko joltakin alueelta saatavissa 1600-luvun karttamateriaalia tai mitä 1700- ja 1800-lukujen

aineistoa sieltä on laadittu ja tallessa? Missä on tieto siitä, onko karttoja jo digitoitu ja kuinka ne ladataan?

Arkistolaitoksen karttahausta pääsee etsimään tiedot VAKKA-tietokantaan sisältyvistä kartoista. Nykyisellään haku palvelee arkistokäyntien suunnittelua, mutta useinkaan ei omatoimista selailua tietoverkon kautta, sillä suurin osa kartoista on vasta matkalla digimuotoon tai toistaiseksi digitointisuunnitelmien ulkopuolella.

Arkistoretki onkin toki antoisampi kuin tietokoneen ruudun tiirailu, sillä kartta-aineistossa yleissilmäys laajaan maantieteelliseen alueeseen on usein kullannarvoinen – siihen eivät osina digitoidut kartat auta. Lisäksi joihinkin karttoihin pätee sama kuin käsikirjoituksiin: puhtaaksi piirretyt versiot eivät välttämättä olekaan niitä informatiivisimpia. Esim. maanmittauskonsepteissa on enemmän merkintöjä.

Historialliset kartat Jyväskylän yliopiston JYX-palvelussa

Jyväskylän yliopiston JYX-julkaisupalvelun *Historialliset kartat* -palvelu on vielä kehittyelvaiheessa ja osa aineistosta toistaiseksi suljettu yleisöltä. Tilanne kuitenkin korjaantunee lähikuukausina, ja valikoima on laaja. Tilus- ja kyläkarttoja on lähes neljä tuhatta, pitäjänkarttoja yli 700 ja niin edelleen.

Palvelun käyttökelpoisuutta lisää käytännöllinen asiasanahaku. Kiinnostaisivatko esimerkiksi historialliset talvitiet?

Kunnianhimoakaan ei puutu: Jyväskylässä on mm. otettu ensimmäinen askel isojakokarttojen digitoimiseksi. Tietokoneen ruudulle isojakokarttoja voi nyt saada näkyviin 78 kpl. Määrä ei ole suurensuuri, kun otetaan huomioon, että eri vuosilta ja eri alueilta laadittuja isojakokarttoja lienee olemassa noin miljoona. Mutta maasta se pieninkin...!

Kaikki kartat ovat osoitteessa: <http://jyu.jyx.fi> > *Historialliset kartat*

Maanmittaustentti Tukholmassa vuonna 1694...

"Aluksi maanmittarille luettiin kaikki kuninkaalliset määräykset, jotka koskivat maanmittareiden tutkintaa. Sen jälkeen hänelle luettiin kaikki asiat tutkintomenetelmästä [...]

Jos maanmittari ei ymmärrä kaikkia tutkittavia kohtia, häneltä kuulustellaan vain niitä, joita hän ymmärtää ja hänen on tutkittava vielä niitä asioita, joita hän ei ole ymmärtänyt."

Sitaatti Museoviraston uuden pääjohtajan Juhani Kostetin
väitöskirjasta, sivulta 31 (< Bagger-Jørgensen, O. 1928, s. 91–92)

Kostet, J. (1995). *Cartographia urbium Finnicarum. Suomen kaupunkien kaupunkikartografia 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa.*



GLOSSA RY:N VUODEN 2010 JÄSENMAKSU

Yhdistyksen tili:

Nordea 200118-182589

Jäsenmaksu on 15 €.

Pyöreät erityishinnat:

- perustutkinto-opiskelijat 10 €
- yhteisöjäsenet 20 €

No mutta miksi...?

Paikallinen ja eurooppalainen näkökulma jäsenmaksuihin

- Tieteellisen seuran toimintaresurssit ovat samat kuin jäsenten kassaan kantamat pennoiset (eurosenttiset) yhteensä.
- Me glossalaiset olemme mukana tieteellisten seurojen laajan jäsenistön monipuolisessa ja historiallisesti kunnianarvoisassa seurassa täällä sivistyksestään tunnetussa Suomessa sekä Tieteellisten seurain valtuuskunnan kautta myös kansainvälisesti, globaalissa hengessä.
- Konkreettisesti jäsenmaksuilla tehdään Glossae-lehti, järjestetään kuukausikokousohjelmat sekä tarjotaan jäsenille pirstävää erityistä tiedeohjelmaa silloin tällöin.

Valitse ruutusi:

Oletko liittynyt Glossaan jo vuosia sitten tai keväällä 2009? Maksathan seuraavan jäsenmaksusi VIIMEISTÄÄN 15.4.2010. Henkilökohtainen viitenumerosi on tämän lehden takakannessa, osoitetarrassasi.

Liitytkö Glossan jäseneksi vuoden 2009 loppupuolella? Emme peri Sinulta uutta, vuoden 2010 jäsenmaksua heti. Epäselvissä tilanteissa ota yhteyttä jäsen sihteeriin.

Haluatko liittyä yhdistyksemme jäseneksi nyt? Lähetä sähköpostiviesti ja yhteystietosi jäsenihteerille. Saat henkilökohtaisen viitenumeron maksua varten sekä lämpimät tervetulotoivotukset!

Oletko ollut Glossan jäsen, mutta haluaisit luopua jäsenyydestäsi nyt? Jos et halua meiltä sähköpostia etkä kaipaa Glossae-lehteä, ota yhteyttä jäsenihteeriin.

Jäsenihteerimme on Rose-Marie Peake-Liedes
sähköposti: rose-marie.peake-liedes@helsinki.fi
puh. 044 - 377 1745

Lähtettäjä: Glossa ry
Tieteiden talo
Kirkkokatu 6
00170 Helsinki

Keskiajan tutkimuksen seura Glossa ry.

Glossa ry. on suomalainen keskiajan tutkimuksen seura, joka perustettiin vuonna 1996. Nykyisin jäseniä on yli sata. Yhdistys on Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsen.

Glossa ry.

- yhdistää eri tieteenalojen näkökulmia keskiaikaan
- järjestää esitelmätilaisuuksia, seminaareja, retkiä ja muita keskiajan tutkimusta edistäviä ja esitteleviä tapahtumia
- välittää tietoa itäisen ja läntisen Euroopan keskiajasta kaikille kiinnostuneille
- ottaa kantaa keskiajan tutkijoiden ja opiskelijoiden kannalta ajankohtaisiin kysymyksiin

Jäseneksi

Glossa ry.:n jäseniksi ovat tervetulleita tutkijat, opiskelijat ja kaikki, joita tutkimustieto keskiajasta kiinnostaa. Liittyminen käy kätevimmin sähköpostitse: jäsenrekisteriä hoitaa Rose-Marie Peake-Liedes (*rose-marie.peake-liedes@helsinki.fi*). Jäsenyys on voimassa heti, kun jäsenmaksu on maksettu.

Postituslistalle

Yhdistyksen sähköpostilista on **glossa-list@lista.tsv.fi**. Listalla välitetään keskiajan tutkimukseen liittyviä uutisia, tietoa esitelmätilaisuuksista jne.

Listalle voi liittyä omatoimisesti lähettämällä sähköpostiviestin osoitteeseen *majordomo@lista.tsv.fi*. Otsikkokenttä jätetään tyhjäksi ja viestin sisällöksi kirjoitetaan ”subscribe glossa-list”. Lähtettäjälle tulee automaattinen vahvistus.

MIRATOR

Glossa ry. julkaisee monikielistä tieteellistä MIRATOR-verkkolehteä, jossa on artikkeleita keskiajan tutkimuksesta sekä kirja-arvosteluja. Tieteellisen laadun takaa anonyymi vertaisarvointi.

www.glossa.fi/mirator/